

Racionalizmus a empirizmus. F. Bacon a R. Descartes.
Osvietenstvo a francúzsky materializmus.

Treba začať rozdelením novovekej buržoáznej filozofie na empirizmus a racionalizmus, Baconom a Descartesom!

OSVIETENSTVO (Od 17. storočia do roku 1815 - prvá polovica 19. storočia)

Vzniká v období krízy feudálneho poriadku v Anglicku, Francúzsku a ostatných štátoch. Vo Francúzsku táto kríza vrcholí vo Francúzskej buržoáznej revolúcii - 14. júl 1789.

V duchovnej oblasti revolúciu pripravoval rad filozofov a mysliteľov, ktorí bojovali proti scholastike, cirkvi, náboženským poverám, absolutizmu a feudalizmu. Domnievali sa, že politickú a sociálnu nespravodlivosť možno riešiť šírením osvety, zvyšovaním všeobecnej vzdelanosti a reformami osvietených panovníkov. Zasadzovali sa o rovnosť pred zákonom, slobodu podnikania, slova, tlače, úpravu trestného práva (odsudzovali mučenie). Aby prestalo mučenie a svojvoľné zatýkanie.

Francois - Marie Arouet - Voltaire

(1694 - 1779)

- najvýznamnejší filozof a historik, predstaviteľ osvietenstva
- najviac prispel k pádu feudalizmu vo Francúzsku a to svojou ostrou kritikou katolíckej cirkvi
- bol vypovedaný z Francúzska, jeho knihy sa pálili a preto odišiel do Anglicka
- dielo: Filozofické listy - navrhuje osvojiť si Lockovu empirickú filozofiu
- v oblasti vedy sa orientoval na Newtonovu mechanickú fyziku
- uznal deistické chápanie náboženstva, v náboženských a iných otázkach je potrebné riadiť sa princípom tolerancie
- optimálnou formou vlády je parlamentarizmus, ktorý na rozdiel od monarchie dáva možnosť zúčastniť sa na vláde širokej verejnosti
- ďalšie dielo: Filozofický slovník
- významný román: Candide - jeho hrdina Candide prechádza rôznymi krajinami a všade nachádza zlo, biedu, mučenie a upalovanie kacírov => vysmieval sa Leibnitzovej myšlienke, že tento svet je najlepší

Charles Louis Montesquieu (1689 - 1775)

- významný predstaviteľ francúzskeho osvietenstva
- hlavné dielo: O duchu zákonov - v ňom precenil význam geografických faktorov ako podnebie, pôda, vlhkosť územia, ktoré formujú charakter obyvateľstva a spôsob vlády
- za najlepšiu formu vlády považuje konštitučnú monarchiu, rozpracoval delbu moci na zákonodárnu, výkonnú a súdnu
- zúčastňoval sa na rokovaníach európskych parlamentov, vrátane

- Uhorského snemu, ktorý v tom čase zasadal v Bratislave (1728)
- navštívil stredoslovenské banské mestá na podnet Mateja Bella
 - bol členom Londýnskej britskej kráľovskej spoločnosti
 - ďalšie dielo: Perzské listy (občianska a náboženská tolerancia)

Približne v polovici 18. storočia sa objavuje veľmi početná generácia filozofov, vedcov, umelcov, ktorých diela znamenajú vyvrcholenie francúzskeho osvietenstva. Vypracovali kolektívne dielo **Encyklopédia** - racionálny slovník vied, umení a remesiel. Začala vychádzať od roku 1751 do roku 1772. Zdôrazňovala rozum namiesto viery, obsahovala filozofické, historické a prírodovedné poznatky, ale aj návody pre poľnohospodárstvo a remeslá (slúžilo to 3. stavu - mešťanom + všetkým ostatným). Jej vydávanie bolo niekoľkokrát zakázané svetskou a cirkevnou mocou. Hlavným redaktorom Encyklopédie bol syn meštana nožiarskeho majstra Denis Diderot. Encyklopédia má 28 zväzkov, z nich 11 je ilustrovaných.

Denis Diderot (1713 - 1784)

- zaraďujeme ho medzi mechanických materialistov
- za základ všetkého považoval hmotu zloženú z elementov, ktoré sú tvrdé, rozpriestranené a typický je pre ne mechanický pohyb
- nižšie formy hmoty sa postupne vyvíjali k rastlinám, k živočíchom až k mysleniu, teda k človeku
- študoval na cirkevných školách, venoval sa právu, filozofii, prírodným vedám
- na živobytie si privyrábal aj ako prekladateľ, 20 rokov svojho života venoval Encyklopédii, tvorbe a vydávaniu
- na pozvanie ruskej cárovnej Kataríny II. žil aj v Petrohrade
- mozog prirovnával ku klavíru, ktorý hrá
- uznával len prirodzenú mravnosť, náboženskú mravnosť vymyslela panujúca trieda aby mohla zotročených držať na uzde
- nesmrteľnosť záleží v posmrtnnej sláve, tzn. že človek ak urobí veľké dielo, je nesmrteľný
- náboženstvo múti zdravý rozum ľudí tvrdením, že dokonalý Boh stvoril taký mizerný svet
- hlásal všeobecnú revolúciu, súhlasil so všeobecnou rovnosťou ľudí, no zároveň poukázal na význam individuálnych rozdielov (napr. nadanie človeka)
- diela: **Jakub - fatalista** (román) - opisuje tu činy a osudy Jakuba
- Rameauov synovec** (filozofická práca) - racionalistický výklad motívov konania jednotlivca

Julien de La Mettrie (1709 - 1751)

- vojenský lekár, ochorel na horúčku, pozorujúc nával krvi na duševnú náladu prišiel k presvedčeniu, že myslenie a duševný život je výsledkom telesného organizmu
- hlásal: "Jedzme, pime, zajtra zomrieme!"
- cnosť je na odstrašenie ľudí, svedomie je humbuk, zločinec nie je

zločincom, je to len nemožný človek
- tvrdí, že náboženstvo robí ľudí nešťastnými a preto preč s náboženstvom
- dielo: **Človek - stroj** - človek je zložitým mechanizmom, strojom, ktorého ruky fungujú ako páky a mozog prirovnáva k hodinovému stroju

Paul von Holbach (1723 - 1789)

- barón nemeckého pôvodu, von v jeho mene značí šľachtický pôvod
- pôsobil vo Francúzsku
- dielo: **Systém prírody** nazývané aj **Biblia materialistov**
- v otázke náboženstva zašiel ďalej ako Mettrie, podľa neho blaženosť ľudstva závisí od ateizmu, lebo náboženstvo len rozvadilo ľudí a podľa neho nesmrteľnosť je žitie v pamäti potomkov
- večná je len príroda a príroda je len hmota, všetko duševné je pohyb hmoty, napr. Čo je to láska? - Fyzická sila príťažlivosti. Čo je to nenávisť? - Fyzická sila odpudivosti.
- človek z nevedomosti si vymyslel Boha, hovorí, že náboženstvo je sprostosť, lebo odvracia pozornosť od tohto sveta
- podľa neho jediná cesta ku šťastiu je osveta, vzdelanosť a kňazom adresuje slová: "Dajte ľudu jesť a nekážte im!"

Claude Adrien Helvetius (1715 - 1771)

- nemeckého pôvodu
- napísal diela: **O duchu**
O človeku
- je materialista a v teórii poznania senzualista (zdôrazňuje dôraz zmyslového vnímania)
- hovoril, že u každého z nás je vrodená sebaláska, v tom sme si všetci rovní, rozdielni sme následkom pomerov, v ktorých žijeme
- hovorí, že nie veľké osobnosti rodia veľké doby, ale veľké doby rodia veľké osobnosti => ak chceme veľké osobnosti, musíme pripraviť zodpovedné prostredie, napr. revolúciu, a tá vytvorí veľkú osobnosť

Jean Jacques Rousseau

(v knihe 1718 - 1771, ale všade sa uvádza 1712 - 1778)
- bol osobitnou postavou francúzskej filozofie 18. storočia
- slávny filozof, narodil sa v Ženeve vo Švajčiarsku, matka mu zomrela hneď po pôrode, keď mal 10 rokov zostal sám, lebo jeho otec musel opustiť Ženevu => vyrastal bez rodičov a nikdy nechodil do školy, sám sa naučil písať a neskôr sa sám vzdelával, venoval sa štúdiu filozofie, matematiky, hudby, dejepisu, astronómii
- ako 16 - ročný opustil Ženevu a vlastne celý život prežil ako tulák bez domova, prenasledovaný úradmi, za svoje buržoázno - liberalistické názory
- živil sa opisovaním nôt a literárnou činnosťou
- mal 5 nemanželských detí s jednou ženou, dal ich do sirotinca, ona bola oveľa staršia, videl v nej matku i milenkú

- neskôr sa oženil s dievčaťom z jednoduchých pomerov
- žil aj v Anglicku, pretože vo Francúzsku bol prenasledovaný, jeho knihy sa pálili, zomrel v Paríži
- keď mal 37 rokov v jeho živote nastal vzostup, v roku 1749 vypísala Akadémia v Dione filozofickú tému spojenú s cenou za najlepšiu prácu. Išlo o to, či renesanciou obnovené umenie a veda zlepšili morálnosť človeka

- na to odpovedal svojou prácou: **Pojednanie o vede a umeniach** (Rozprava o vede a umeniach) - získal prvú cenu a stal sa známym uznávaným autorom, filozofom - dokázal tu, že rozvoj vied a umení neurobí ľudí šťastnejších, ale naopak, vzdialil ich prirodzenému stavu

- Akadémia vypísala ďalšiu tému - Ako vznikli rozdielnosti medzi ľuďmi?
- on odpovedal: **Rozprava o pôvode nerovnosti** (**Pojednanie o pôvode nerovnosti**) a opäť vyhral - načrtáva tu ideálny stav ľudstva, ktorý vládol v období, kedy ľudia boli stvorení a nič nevlastnili. Popisuje tu vznik súkromného vlastníctva, keď si človek ohradil kus pôdy a prehlásil: "To je moje!" a druhí to akceptovali. Takto vznikol prvý majetok, potom prišli na svet vojny a vraždy

- ďalšie diela: **Spoločenská zmluva** - na začiatku vývoja si boli ľudia rovní, neskôr si spomedzi seba zvolili panovníka (zdrojom moci v štáte je ľud), panovník sa zaviazal, že bude názory ľudu rešpektovať, ak poruší túto zmluvu, ľud ho má právo popraviť. Práca začína slovami: "Keď Adam oral a Eva priadla, kde bol šľachtic?"

Emil alebo o výchove - pedagogické dielo zdôrazňuje požiadavku nepreťažovať vo vzdelávaní dieťa a viesť ho v súlade s vlastnou prirodzenosťou